

Tekenen in de Tijd 104

18-24 juli 2021

De overstromingen in Nederland, België en Duitsland hebben velen aan het denken gezet over klimaatverandering. Erik Borgman sluit zich hierbij aan en zoekt naar mogelijkheden om te breken met een cultuur die alles tot te gebruiken materiaal maakt, zonder intrinsieke waarde.

'Deze taferelen verwacht je in een Derde Wereldland, maar niet hier', zei iemand, de ravage overziend die de overstromingen in Nederlands Limburg, België en Duitsland afgelopen week hebben aangericht. De zoveelste demonstratie dat waar niet iedereen veilig is, niemand veilig is. Een oorlog zonder bommen, noemde een ander het. Inderdaad zagen sommige dorpen eruit alsof ze onder vuur hadden gelegen. Alle kostbare en dierbare spullen van mensen in één klap veranderd in een hoop vuilnis, puin dat alleen nog kan worden geruimd. Dat gebeurde dan ook vrijwel meteen: mensen gingen puinruimen. Zo herstelden zij iets van de verdwenen orde. Door elkaar te helpen maakten zij ook een begin met het herkrijgen van het vertrouwen dat ze de overweldigende chaos de baas kunnen worden. Dat ze daaraan begonnen te twijfelen, verbaasde mij niet. Mij zonk bij het zien van de beelden plaatsvervangend ook de moed in de schoenen. Maar beginnen met bewegen in de juiste richting geeft zelfvertrouwen. *Wir schaffen das!*

Ongetwijfeld zullen de huizen die nu in puin liggen, herbouwd worden en de wegen die zijn weggespoeld, gerepareerd. Maar wat te doen om het gevoel te laten verdwijnen dat we in oorlog zijn? Dat kan alleen als wij de wapens neerleggen. Want waar mensen elders op de wereld al volop mee geconfronteerd zijn en wat nu ook Europeanen is overkomen, de extreme hitte die mensen in de Verenigde Staten en Canada treft – het zijn gevolgen van het feit dat wij de andere schepselen niet zien als partners met het oog op een goed en betekenisvol leven, en de aarde niet als een gemeenschappelijk huis, zoals paus Franciscus in de encycliek *Laudato si'* zegt. Op allerlei manieren proberen wij andere schepselen tot slaaf te maken. In plaats van ruimte te maken voor wat zij nodig hebben en dat te verbinden met wat wij nodig hebben, proberen wij ze te onderwerpen en te dwingen te doen wat wij geloven dat voor ons goed is. Soms wordt er gesuggereerd dat de natuur terugslaat om zich te verdedigen tegen haar uitbuiting en onderdrukking. Mij stuit dat tegen de borst. Alsof de relatie van mensen met de niet-menselijke natuur er per definitie een is van strijd! Dat er kruid zou zijn en onkruid, dat er dieren zouden zijn en ongedierte. Maar dieren worden ongedierte als zij niet kunnen doen wat hen in leven houdt zonder ons overlast te veroorzaken of bedreigend te worden. Kruid wordt onkruid als wij zorgen dat het gaat woekeren. Geweld leidt tot geweld.

In de getijden lazten we de afgelopen week in het begin van het Bijbelboek Exodus over God die Mozes aanspreekt om het volk in zijn Naam voor te gaan op de weg naar bevrijding. Deze Naam is: Ik ben er, Ik zal er zijn. God is geen statische regel, geen schema waarin we de werkelijkheid voorgoed kunnen vangen zodat we nooit meer naar de werkelijkheid hoeven te kijken en alleen nog maar aandacht hoeven te hebben voor dat schema. Dergelijke schema's zijn afgoden, waarvan Psalm 115 zegt:

Ze hebben een mond, maar kunnen niet spreken, ze hebben ogen, maar kunnen niet zien, ze hebben oren, maar kunnen niet horen, ze hebben een neus, maar

kunnen niet ruiken. Hun handen kunnen niet tasten, hun voeten kunnen niet lopen, geen geluid komt uit hun keel. Zoals zij, zo worden ook hun makers en ieder die op hen vertrouwt (vers 5-8).

Wie in schema's geloven, worden zelf als een schema: stom, blind, doof, zonder geur-, smaak- en tastzin. Zij kunnen de dieren, de planten en de dingen niet waarnemen voor wat ze zijn en voelen geen eerbied als zij met het bestaan ervan worden geconfronteerd. Zij zien alleen maar het potentiële voordeel, de manier waarop ze kunnen worden ingezet ten behoeve van het eigen comfort. Zo hebben wij een wegwerpcultuur gecreëerd die alles wat bestaat ziet als een verzameling spullen en ervoor zorgt dat de natuur de kracht wordt die wat ons ondanks alles wel dierbaar is, reduceert tot een verzameling waardeloze spullen.

Ik zal niet beweren dat wat de afgelopen week aan extreem weer is ontstaan, direct is veroorzaakt door jou en mij. Maar de watersnood is wel het product van een cultuur waarvan afgodendienst het centrum is. Geloven in de God die tot Mozes spreekt, de God die zich daarbij identificeert als de God van Abraham, Izaäk en Jacob, de levende God van wie Jezus de icoon is – deze God bevrijdt van afgoden. Geloof in deze God impliceert dat deze afgoden niet bestaan en hun macht over ons de macht is die wij in ze investeren. 'Geliefden, houdt u ver van afgoderij', schrijft de apostel Paulus (1 Korinthiërs 10,14). Deze onthouding heeft wat hem betreft twee kanten. Het belangrijkste is uiteraard dat zijn lezers de levende God dienen, de God die steeds opnieuw op onverwachte wijze bevrijdend blijkt te zijn, tegen alle vormen van gevangenschap en dood in. Maar Paulus adviseert ook duidelijk te maken wat afgodendienst is en dat je daar niet aan moet meedoen. Want zoals het Joodse volk niet in één klap vrij was toen het was weggetrokken uit Egypte waar het in slavernij werd gehouden, zo moeten ook wij ons steeds opnieuw losmaken van wat ons gevangen houdt.

De klimaatverandering is zo groot en omvattend, dat velen het gevoel hebben er machteloos tegenover te staan. Maar als de uiteindelijke oorzaak ervan is dat wij de andere schepselen niet eren als uitdrukking van Gods goedheid, dan strijden wij met elk moment van bewonderende aandacht voor het om niet gegeven bestaan van willekeurig wat, tegen de afgodendienst die tot klimaatverandering leidt. Dat betekent niet dat we niets anders meer hoeven te doen. Het betekent wel dat we onherroepelijk de weg hebben ingezet naar wat paus Franciscus 'ecologische bekering' noemt. De weg die wegvoert van de klimaatverandering en leidt tot een verandering van het culturele en maatschappelijke klimaat.

Erik Borgman, lekenDominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus